

Regretul cel mare însă rămâne tot sărăcia aparatului critic al lui Courtney; dacă la Kramer găsim nu o dată 15 ori 16 rînduri de aparat pentru 23 de versuri, noua ediție are de multe ori doar două rînduri, sau nici atîta, pentru 36 de versuri în locuri unde Kramer ne oferă de patru-cinci ori mai multe variante. Cu toate acestea, lui Kramer i se reproșase (de R. Helm, în *BPhW*, 34, 1914, 743—754; lipsește din bibliografia noii ediții) că are un aparat prea sărac și că lasă nemenționate numeroase conjecturi. Nu știu ce ar crede Helm despre ediția lui Courtney, din acest punct de vedere. Dar, de vreme ce noul editor a citat un studiu al lui G. Calboli, voi cita și eu un pasaj dintr-o altă lucrare a aceluiași savant (*Questioni Ammianee*, extras din *Vichiana*, VI, 1969, fasc. 1, p. 51): „...io condivido l'idea [...] circa l'opportunità di sgombrare gli apparati critici di tutta la massa delle congetture dei moderni, ma penso che ormai ogni edizione critica dovrebbe essere accompagnata da un volume comprendente tutte o gran parte delle congetture: la tradizione di cinque secoli di filologia classica non può essere buttata alle ortiche senza dannosi effetti...”.

În cazul special al lui Valerius Flaccus, cele cinci veacuri nu sînt nimic mai puțin dect o figură de stil: editio princeps a apărut exact în 1474. Jumătatea de mileniu nu s-a scurs de pomană pe scool morilor filologice; ea ar merita o ediție — cum o sperăm, poate, de la Wolfgang Ehlers (ori de la Johnny Strand?) — mai „tradițională”, mai bogată, care să nu ne oblige să recurgem prea des la truditonii de acum un secol ori mai mult.

Traian Costa

COLLOUTHOS, *L'enlèvement d'Hélène*. Texte établi et traduit par Pierre Orsini, Paris, „Les Belles Lettres”, 1972, XXVI. + 26 p.

După frumoasa ediție critică Musaios, apărută în 1968 tot în „Les Belles Lettres”¹ Pierre Orsini oferă specialiștilor, precum și iubitorilor eposului grecesc, fie și în formele tirzii și epigone ale acestuia, o nouă ediție a epyllionului lui Collouthos Ἀρπαγή Ἑλένης (392 vs.), singura lui operă păstrată. Introducerea, destul de amplă, cuprinde date despre viața și opera poetului, analiza poemului și istoria textului și a edițiilor. După o cercetare minuțioasă a surselor și modelelor poemului, autorul stabilește tradiția mitografică urmată de Collouthos, printr-o comparație amănunțită a fiecărui episod cu felul în care a fost tratat de diferiți autori, clasici și elenistici, greci și romani. Autorul demonstrează că poetul cunoștea bine întreaga literatură epică, pe Homer în special, dar și pe Apollonios din Rodos, deși modelul său incontestabil rămîne Nonnos, de la care împrumută chiar versuri întregi, emistihuri și cuvinte mai rare, după legile binecunoscute ale μίμνησος-ului epic. Un studiu concis asupra versificației, cu stabilirea diferențelor dintre Collouthos și modelul său (prezența versurilor spondaice, proparoxitone de patru și chiar cinci silabe la sfîrșit de vers etc.), precum și asupra expresiei poetice, cu sublinierea încercărilor de folosire creatoare a modelului, vine să încheie capitolul consacrat opereii.

Ultimul capitol al Introducerii privește istoria textului, ajuns pînă la noi în două familii de manuscrise. Cel mai vechi, *Parisinus suppl. graec. 388*, *M*, datează din sec. X—XI. Copistul pare să fi avut la dispoziție un exemplar în stare destul de proastă, din care lipseau o serie de versuri iar unele cuvinte par a fi fost indecifrabile. Cea de a doua familie are la bază un codex (notat cu sigla *b*), pierdut în prezent, dar care a dat naștere unei întregi serii de manuscrise (*ABCDEGK*) din sec. XV—XVI; în plus, mss *M* are o copie care îl corectează folosind un manuscris din a doua familie, notat *M^b*. Editorul a avut la dispoziție microfilmele manuscrisului *M*, precum și pe ale manuscriselor *recentiores* cele mai folosite (*BCDEK*), consultînd și facsimilele mss *A* și *G* din ediția Julien.

Epyllionul lui Collouthos s-a bucurat de o mare abundență de ediții, de la apariția ediției princeps albine în sec. XVI și pînă astăzi. În secolul XIX, una din cele mai importante este aceea a lui Bekker (Berlin, 1816), care folosește pentru prima dată ms *M* (*Partisus suppl. graec. 388*), apoi aceea a lui Julien (Paris, 1822) în care, pe lângă traducerea poemului în engleză, germană, spaniolă și italiană se află și facsimile a două manuscrise din sec. XV, *Parisinus gr. 2764* și *Parisinus gr. 2600*. Urmează apoi edițiile lui Lehrs (Paris, Didot, 1839), Abel (Berlin, 1880), Weinberger (Leipzig, 1896), Mair (Londra, 1928), De Lorenzi (Napoli, 1943)

¹ Recenzată în *StCl*, XI, p. 337—338.

și Livrea (Bologna, 1968), cu traducere, comentarii și lexic. Textul, unul din cele mai greu de stabilit (după părerea lui P. de Nolhac, citat de autor), a făcut obiectul unei serii de „exerciții critice” și a nenumărate coniecturi, chiar în epoca modernă. Trebuie relevat ca o calitate a ediției prezente faptul că P. Orsini nu păstrează în general în text decât coniecturile cele mai judicioase și se mărginește a da în aparatul critic doar pe cele considerate mai reușite. Astfel, dintre cele acceptate în text, prețioase ni se par: coniectura *Τρικάρηγον* (Neander), bazată pe o scholie la Il. XIV, 284, cea de la v. 48 (*γαίης οὐδὲι κόλπον* (Graefe reluat de Weinberger) care salvează un pasaj corupt, precum și *ἐς Δρόμον* de la v. 348 (Lennep), bazată pe Theocrit, XVII, 39 (*Epitalamul Elenei*), care înlocuiește îninteligibilul *ἐς ῥόδον* al manuscriselor. Printre coniecturile a căror prezență în text nu ni se pare necesară este cea de la v. 62 *δινῆσασα* (Hermann, bazat pe Nonn. *Dion.* XXXVI), care înlocuiește nemotivat pe *κινήσασα* (cu același sens) din manuscrise; la fel *ἐγώ* (Tiedke) în locul lui *ἔχω* (v. 95) din manuscrise, este o modificare simplicizantă a unui vers în care succesiunea celor trei verbe tinde clar spre un efect poetic (*κεστὸν ἔχω καὶ κέντρον ἄγω καὶ τῶρον ἀείρω/κεστὸν*). Mult mai judicioasă este atitudinea lui Lehrs (Paris, Didot, 1839) care urmează aici manuscrisele. În privința lecțiunilor manuscriselor, editorul dă dovadă de grijă deosebită în stabilirea textului, chiar dacă nu întotdeauna putem fi de acord cu alegerea sa. De pildă, în v. 60, *πολέμοιο β*; *πολέμοιο MK* am fi preferat epicul *πολέμοιο*, cu atât mai mult cu cît ms. *b* corijează mai des decât *M*, care este mai vechi și al cărui copist este mai grijuliu; faptul că forma *πολέμοιο* apare și în *K*, ar fi o dovadă că în *b* avem de-a face cu o corectură de copist; la fel în v. 144, unde toate mss dau *πολέμους* cu excepția lui *b* și unde editorul preferă din nou versiunea fără *τ*.

Fără nici o îndoială însă, ediția lui Pierre Orsini este un foarte prețios instrument de lucru, atât datorită bogăției aparatului critic, cît și a notelor ample, cu explicații de coniecturi, cu date asupra surselor poemului, a pasajelor imitate, fără a mai vorbi de prefață, care reușește să dea o imagine completă asupra poemului, precum și a mediului său intelectual și artistic, mediul acelor „*γραμματικοί*” du VI-e siècle, *héritiers lointains d'Homère et des Cycliques...*” (p. XXVII).

Elisabeta Poghiru

HEPHAESTIONIS THEBANI *Apotelesmaticorum libri tres*. Editat David Pingree, Leipzig, Teubner, 1973, XXX + 463 p. (Bibliotheca Teubneriana).

Orient de ciudat ar părea pentru cititorul modern conținutul lor, lucrările de astrologie din antichitate și din evul mediu sînt mai mult decât o simplă ciudățenie culturală, iar studiul ce le e consacrat astăzi e departe de a reprezenta un lux de erudiție. Aceste încercări de sistematizare a credințelor celor vechi despre influența stelelor asupra vieții omenești sînt prețioase documente ce ne ajută să pătrundem în universul lor mental, să le explicăm mai bine, mai exact frământările sufletești și acțiunile. Căci, vreme de secole, oamenii au crezut într-adevăr că o particularitate a caracterului e datorată prezenței pe bolta cerească, în momentul nașterii lor, a anumitor stele sau planete, ei au fost convinși că anumite întîlniri de astre favorizează sau împiedică succesul unei operații comerciale, militare, politice sau de viață pur personală. Pe de altă parte, nu puține sînt știrile de geografie istorică, informațiile de natură cronologică, aluziile la felurite evenimente și personalități pe care tratatele astrologice ni le-au transmis, încercînd să ilustreze prin exemple doctrina. În sfîrșit, dar nu în ultimul rînd, problemele filologice pe care le ridică editarea unor asemenea texte sînt adeseori dintre cele mai captivante și mai complexe, solicitînd din partea cercetătorului lor cunoștințe și investigații dintre cele mai variate în domeniile filologiei clasice, grecești și latine și al filologiei orientale.

David Pingree este unul dintre cei mai competenți și harnici studioși ai tratatelor astrologice. Am avut prilejul să prezentăm în această revistă ediția critică pe care a dat-o operei astrologului arab Abu Mas'har (v. StCl, XII, 1970, p. 308–309). De curînd, David Pingree a dat la lumină primul volum al celei dintîi ediții critice integrale a operei astrologice a lui Hephæstion Tebanul, intitulată *Apotelesmatica*.

Despre autor nu se știe mai nimic. S-a născut la 27 noiembrie 380 la Theba, în Egipt și a dedicat în 415 prietenului său, Athanasie, această lucrare în 3 cărți. S-a crezut că ar fi fost creștin, dar lucrul nu e sigur. Cartea întîi a operei sale cuprinde o expunere a primelor elemente ale astrologiei, cartea a doua dă datele necesare pentru întocmirea horoscopului după